

**FRANTIŠEK JAN VAVÁK
A STARÉ PAMĚTI KUTNOHORSKÉ
JANA KOŘÍNKA**

TOMÁŠ MATĚJEC

**FRANTIŠEK JAN VAVÁK
AND STARÉ PAMĚTI KUTNOHORSKÉ
BY JAN KOŘÍNEK**

This paper is an appendix to an exposition given by Alexandr Stich in the commentary to his edition of Kořínek's work. František Jan Vavák (1741–1816), a farmer and sheriff in the village of Milčice in Central Bohemia, was familiar with *Staré paměti kutnohorské* (Old Kutná Hora Memories) (1675), a historiographical work written by Czech Jesuit Jan Kořínek (1626–1680), quoting it in his writings many times. It seems that Vavák was familiar with several copies of Kořínek's work. Vavák mentions Kořínek and his work for the first time in 1781, but he probably knew it earlier. A copy of *Staré paměti kutnohorské* which belonged to Vavák was described in 1939. Vavák's notes in this copy illustrate his interest in Kořínek's work.

Key words: reception of a early modern times literary work, *Staré paměti kutnohorské* (Old Kutná Hora Memories), Kutná Hora, František Jan Vavák, Jan Kořínek, Josef Hořícký, Jan Nepomuk Groh

Klíčová slova: recepce raněnovověké literární památky, *Staré paměti kutnohorské*, Kutná Hora, František Jan Vavák, Jan Kořínek, Josef Hořícký, Jan Nepomuk Groh

Vztahu milčického sedláka a rychtáře Františka Jana Vaváka (1741–1816) k Janu Kořínkovi (1626–1680) a jeho *Starým pamětím kutnohorským* (1675) věnoval Alexandr Stich několik odstavců v komentáři k edici Kořínkova textu. Ve svém výkladu uvádí vybraná místa Vavákových spisů, zvláště *Paměti*, na nichž Vavák o Kořínkovi nebo jeho díle mluví nebo kde z Kořínkova spisu přejímá náměty, kutnohorskou hornickou terminologii („slova horničná“) nebo se jinak Kořínkovými *Starými pamětmi kutnohorskými* inspiruje (Stich – Lunga, 2000: 481–484, srov. též 395). V našem příspěvku chceme ke Stichovu výkladu připojit některé drobné dodatky, především úvahu o počátcích Vavákova zájmu o Kořínka, a připomenout starší netištěnou zprávu o jednom exempláři Kořínkova spisu, který býval součástí Vavákovy knihovny.

Vavák udržoval s Kutnou Horou bohaté kontakty, především patrně korespondenční – od roku 1796, kdy se seznámil s kutnohorským zlatníkem Josefem Hoříckým, do roku 1804, kdy Hořícký zemřel. Před rokem 1796 však jeho kontakty s Kutnou Horou byly jen velmi omezené: znal ji z čety, ale navštěvoval ji jen výjimečně a patrně v ní neměl žádné bližší známé.

Poprvé navštívil Kutnou Horu teprve roku 1781, tedy několik měsíců před svými čtyřicátými narozeninami. Zápis o této události se dochoval v *Pamětech*: „Dne 12. máje onino dvě slavné a někdy vysoce vznešené místa, kterým celá Evropa podobných neměla, totiž klášter sedlecký a kostel sv. panny Barbory na Horách Kutných jsem navštívil a poprvé teprva spatřil.“ (*Paměti*, I, 2: 3)¹

Může se zdát poněkud překvapivé, že učený sedlák navštívil Kutnou Horu až ve čtyřicátém roce svého věku. V jeho písemnostech přece nacházíme doklady o cestách, které podnikl dávno před tímto datem a které nezřídka směřovaly na místa značně odlehlší, než byla Kutná Hora, vzdálená od Vavákova domova zhruba čtyřicet kilometrů. Tak například ve vlastním životopise, psaném v roce 1796 pro pražského gymnaziálního profesora F. X. Němečka, popisuje svoji cestu do Slezska, podniknutou už roku 1760, při níž mimo jiné navštívil Kladsko a zastavil se u hrobu pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (Jonášová-Hájková, 1978: 243). Navíc Kutná Hora, zdá se, mohla vášnivého čtenáře starých kronik přitahovat svým kulturním a historickým významem.

Řešení této záhady je však patrně zcela prozaické. Sledujeme-li pozorněji, co Vavák o svých cestách vypravuje, brzy shledáme, že je nepodnikal ze zvědavosti, ale zpravidla z hospodářské nutnosti nebo z nařízení vrchnosti a jejich využití k poznání historických a jiných pamětihodností bylo jen sekundární, byť pro Vaváka patrně velmi významné. Venkovský sedlák, zaměstnaný péčí o své hospodářství a navíc také rychtářskými povinnostmi, neměl na podnikání turistických výprav winckelmannovského nebo goethovského typu dost možná ani pomyšlení, tím spíše, že volný čas, který mu zbýval, věnoval patrně raději četbě knih a spisování než nepohodlnému cestování, které by musel podnikat pěšky nebo s volským spřežením, s nímž ho na vynucených cestách zpravidla zastihujeme (srov. Jonášová-Hájková, 1978: 245, 246 aj.). Zdá se také, že Kutnou Horu Vavákovi vzdalovala krom jiného i okolnost, že leží od Milčic směrem na východ, zatímco Vavák přirozeně tíhl na opačnou, západní stranu – k Praze jakožto k správnímu, obchodnímu a kulturnímu centru, a že tedy pražským směrem také zpravidla vedly jeho cesty.

V roce 1781, kdy Kutnou Horu poprvé navštívil, znal už město i jeho památky z četby a věděl také o Kořínkových *Starých pamětech kutnohorských*. V zápise o své cestě Kořínkovu knihu zmiňuje, když popisuje zkázu někdejší kutnohorské radnice: „Tu též na Horách Kutných prázdné a holé místo viděl jsem, kde ten jak od stavení, tak od ku[n]stovného rozličného vnitřního díla slavný a rozhlášený dům radní stával – nyní tam stávají o jarmarce volí. Ještě o té jeho slávě něco v Kořínkově knížce čísti se může.“ (*Paměti*, I, 2: 3) Je to, pokud vím, první výslovná zmínka jak o Kořínkovi, tak o jeho *Starých pamětech kutnohorských*, kterou Vavák ve svých písemných záznamech učinil. Z Vavákovy formulace neplyne nutně, že s knihou přišel do osobního kontaktu, resp. že ji četl, ale pokládám to s ohledem na to, co jinak o Vavákově četbě víme, za dost pravděpodobné.

Mezi historickými spisy, jejichž znalost lze u Vaváka doložit, nechybí Beckovského *Poselkyně starých příběhův českých*, resp. její první díl vydaný roku 1700 (Knihopis 1044). Vavák ve svém životopise zmiňuje její četbu i účinek, který na něho měla, v souvislosti

¹ V citování *Pamětí* užíváme obvyklého způsobu, zavedeného jejich prvním editorem Jindřichem Skopcem: první, římská číslice označuje knihu, poslední, arabská číslice označuje stránku tištěného vydání; případná „prostřední“ arabská číslice, která se vyskytuje u knih I, II a III, označuje svazek tištěného vydání.

s líčením svého dětství.² Zdá se, že není důvod této vzpomínce nevěřit. V každém případě však máme jeho znalost Beckovského kroniky doloženu pro polovinu šedesátých let, kdy z ní obsáhle cituje v předmluvě k rukopisné kompilaci ze starších lékařských spisů, kterou sepsal v roce 1766 (LA PNP, fond František Jan Vavák, rukopisy vlastní, *Prostředek k nabytí a zachování dobrého zdraví*). Vavák se k Beckovského kronice mnohokrát vracel i později, a když roku 1782 sestavoval svůj známý seznam knih, které četl, uvedl Beckovského *Poselkyni* spolu s Hájkovou *Kronikou českou* na čestném místě hned za biblickými tisky (*Paměti*, I, 2: 44). Právě Beckovský ve své *Poselkyni* Kořínka opakovaně cituje, uvádí i jeho jméno a výslovně odkazuje na jeho spis (označuje ho jako *Annales Kuttenses*; srov. Stich – Lunga, 2000: 476–477). Na jednom místě, když se zmiňuje o počátcích stavby chrámu sv. Barbory, čtenáře přímo vyzývá, aby případně další poučení hledal v Kořínkově textu.³ Zdá se tedy, že i kdyby Vavák Kořínkovu knihu neznal odjinud, mohl se s odkazem na ni setkat v Beckovského kronice, a lze také předpokládat, že pokud se o její existenci dověděl, snažil se knihu získat, jak tomu v podobných případech u Vaváka bývalo. Krom toho se ve vavákovských materiálech objevuje přinejmenším ještě jeden možný zdroj, z něhož snad Vavák mohl povědomí o Kořínkových *Starých pamětech kutnohorských* čerpat, totiž Kořínkův spolubratr jezuita Jan Nepomuk Groh, s nímž Vavák udržoval kontakty na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.⁴

Ať už se však Vavák seznámil s Kořínkovým spisem jakkoli, jisté je, že v roce 1781 ho už znal. Když pak o rok později, v roce 1782, sestavoval seznam své četby, zapomněl Kořínka uvést, ale zmínil se o něm v exkurzu o stáří českých tištěných biblí, který do seznamu vložil.⁵ Když o více než dvacet let později, snad roku 1805 nebo v některém roce následujícím, pořizoval soupis knih, které vlastnil, uvedl v něm položku: „Paměti kutnohorské od Jana Kořínka, čáslavského rodiče, jezuitu, v Praze 1675.“⁶ Titulu jsou

² „Kroniku českou Beckovského když četl a z ní poznal, jak Němci častokrát Čechům křivdy činili, o jejich zkázu smejsleli, neměl žádné chuti německy se učit, nýbrž jen latinsky [...]“ (Jonášová-Hájková, 1978: 237)

³ „Příčinu, pro kterou ten slavný kostel vyzdvižen byl, kněz Jan Kořínek z tovaryšstva Ježíšového v Kutnohorských památkách, léta 1675 na světlo vydaných, připomíná, kterou já zde z jisté příčiny pomímám, kdo pak ji chce věděti, v té kutnohorské knížce na stránce 193 má ji položenou.“ (Cit. dle Stich – Lunga, 2000: 467)

⁴ Jan Nepomuk Groh se narodil 24. července 1730 v Pecce jako syn Jana Michala Groha, purkrabího tamního panství. Dne 19. října 1747 vstoupil v Brně do Tovaryšstva Ježíšova a 10. října 1759 byl v Praze u sv. Ignáce vysvěcen na kněze. Po zrušení řádu r. 1773 působil v Praze jako diecézní kněz. V letech 1775–1776 byl superiorem krajských misionářů v Čechách. Od roku 1770 konával spolu s knězem Antonínem Solnářem misie v Poděbradech. Do Poděbrad zajížděl i soukromě: jeho neteř Helena Riedlová byla od roku 1768 provdána za poděbradského kupce Františka Krodla. Grohovou příbuznou byla také pražská tiskařka Žofie Johana Klauseřová. Groh je autorem dvou samostatně vydaných kázání, misijní knížky a rozsáhlého životopisu Ježíše Krista (Knihopis 2756–2759). Zemřel 20. prosince 1781 a pohřben byl v Týnském chrámě v Praze. Vavák se s Grohem seznámil patrně jako frekventant poděbradských misí, k roku 1775 ho uvádí v *Pamětech* jako tehdejšího superiora krajských misionářů. V jiné souvislosti o něm v *Pamětech* mluví jako o svém „dobrém známém“. Z *Pamětí* také víme, že Vavákoví půjčli polemické spisy jiného jezuitu Václava Šturma a že měl v držení některé knihy z bývalé knihovny pražské klementinské koleje („prve než při svém vyvrácení tu knihárnu komisařům odevzdali, drahý počet jich zalovil“, *Paměti*, I, 2:43).

⁵ „Jan Kořínek, S. J., Paměti kutnohorských pisák, a s ním někteří jiní kutnohorskou bibli za nejstarší položili, která jest tištěna roku 1489 tam na Horách Kutných, což snad proto učinili, že tuto pražskou neviděli ani o ní neslyšeli, kterážto pražská o jeden rok dříve, totiž roku 1488 vytištěna jest [...]“ (*Paměti*, I, 2: 43)

⁶ LA PNP, fond František Jan Vavák, rkp. je omylem označen jako „*Seznam čtených knih*“: lícní strana listu označeného číslem „109“.

v seznamu přiřazena dvě čísla („6.“ a „7.“), což patrně naznačuje, že Vavák tehdy vlastnil dva exempláře.

V pozůstalosti vavákovského badatele, kněze pražské arcidiecéze a katechety dívčího reálného gymnázia *Minerva* Jindřicha Skopce (1873–1942) se dochoval záznam o jednom exempláři *Starých pamětí kutnohorských*, který býval Vavákovým majetkem (*Ad memoriam*: 1–5). Kniha původně patřila knihovně sedleckého cisterciáckého kláštera, jak dosvědčoval přípisek na titulním listě.⁷ Odtud přešla do Vavákových rukou. Vlastnil ji nejpozději od roku 1795, kdy se podepsal na titulní list,⁸ a držel ji přinejmenším do roku 1814, protože událost toho roku zachycuje jeden z Vavákových zápisů v knize (*Ad memoriam*: 3).⁹

Roku 1809 Vavák do knihy učinil zápis o životních osudech jejího autora:

Ke cti Jána Kořínka

buď o něm tato zmínka:

Narodil se v Čáslavi r. 1626, 12. února, do řádu jezuitů všel 1641, 5. října. Malé školy učil 5 let, v Praze potom filosofii 5 let, v seminářích mládež 5 let. V mnohých městách v Čechách a Slez[s]ku kazatelem byl několik let, jakož v Kutné Hoře, a tam tytohle paměti sepsal a na světlo vydal r. 1675. V koleji litoměřickém byl rektorem, kdež od měšťanů anděl pokoje, od biskupa pak tamního Maximiliana Šlajnice moudrý rektor nazván. Umřel v Praze v koleji sv. Klimenta r. 1680, 12. srpna. Vzato z paměti jezuitských. F. Vavák, 1809. (*Ad memoriam*: 1–2)¹⁰

Kniha nejspíše zůstala ve Vavákově majetku až do jeho smrti roku 1816 a přešla snad na jeho dědice. I v průběhu několika desetiletí po Vavákově smrti se exemplář uplatňoval jako četba v lidovém prostředí: Jindřich Skopec našel v knize přípisiky tří nebo čtyř čtenářů, kteří ji četli ještě v 50. a 70. letech devatenáctého století.¹¹ V roce 1939, kdy ji Skopec popsal,¹² patřila blíže neurčenému „Josefovi Nováčkoví“, který ji od kohosi dostal darem. (*Ad memoriam*: 5)

Jistou záhadou je, jak se k Vavákovi kniha ze zrušeného sedleckého kláštera dostala. Ze zápisů Vaváka samého i ze zápisů písmáka Josefa Bláhy víme, že roku 1786 koupil sedleckou knihovnu kutnohorský zlatník Josef Hořický (Hájková, 1929: 330; srov. LA PNP, fond Jakub Jan Ryba, korespondence přijatá, *František Jan Vavák, 13.(?) dubna 1806*: pozn. s.). Avšak nejstarší doklad o kontaktech mezi Hořickým a Vavákem pochází až z roku 1796 a nic se nezdá nasvědčovat tomu, že by se byli znali už dříve, naopak zápis v *Pamětech* z 26. května 1796 vyznívá jako zpráva o setkání s člověkem dosud neznámým

⁷ „Inscriptus Cathalogo M[onast]jerii Sedlecensis“ (*Ad memoriam*: 1)

⁸ „F. J. Vavák Milčický 1795“ (*Ad memoriam*: 1)

⁹ Jde o „paměť III.“, o níž mluvíme níže.

¹⁰ Srov. podobný zápis: „O Kořínkovi. Jan Kořínek, narozen v Čáslavi r. 1626, 12. Februari, do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil roku 1641, 5. Octobris. Malé školy učil 5 let, filozofii 5 let, kazatelem byl 7 let, v seminariu rektorem 5 let, v Litoměřicích rektorem byl 3 léta, tam ho Angelum pacis – Anjela pokoje nazývali. Umřel v Praze u sv. Klimenta 1680, 12. Augusti. Psal knihu Paměti kutnohorské, která jest tlačená roku 1675.“ (*Paměti*, III, 2: 43; srov. též Stich – Lunga, 2000: 482)

¹¹ „Tuto knížku obšírnou přečít Hořejch Ján celou, 1850.“ „Franz Čermák, kamarád, tačky, 1852.“ „Čteno, Fr. Bernard, 1872, 16. prosince, Pavel Bernard.“ (*Ad memoriam*: 1; Skopec výslovně mluví o podpisech tří čtenářů, v citovaných formulacích nicméně figurují jména čtyři.)

¹² Skopcův záznam je datován 16. června 1939. (*Ad memoriam*: 5)

(III, 2: 39). Je však možné, že kniha přišla k Vavákovi prostřednictvím někoho, kdo udržoval styk s Vavákem i s Hoříckým, takovým prostředníkem mohl snad být František de Paula Švenda, který je zmíněn v témže zápise a s nímž se Vavák znal už dříve (od roku 1788, jak později v *Pamětech* uvádí; VII: 386, rkp. s. 120), nebo uhříněveský „ovčácký mistr“ Josef Bláha.

Pokud je správný náš úsudek, že Vavák znal Kořínkovu práci již dlouho před rokem 1781, lze předpokládat, že kniha asi nebyla prvním exemplářem *Starých pamětí kutnohorských*, který Vavák vlastnil. V každém případě to však nebyl první exemplář, se kterým se setkal – nemohl ho totiž získat dříve než v polovině osmdesátých let, kdy byl sedlecký cisterciácký klášter zrušen. Přestože tedy šlo asi o „záložní exemplář“, Vavák vynaložil nemalou péči na jeho zdokonalení: vlastnoručně opsal chybějící stránky 31–32 a patrně omylem také stránky 77–78, které v tisku nechyběly (*Ad memoriam*: 4). Jindřich Skopec ve svém zápise vyslovuje domněnku, že Vavák dodatečně získal a do exempláře vložil chybějící rytinu Kutné Hory nebo, jak Vavák píše, „mappu aneb vyobrazení celého města Hory Kutny, čistě vytačený“ (*Ad memoriam*: 4). Vavák totiž v jednom zápise učiněném do této knihy konstatuje, že uvedená rytina v ní chybí (uvádí jmenovitě strany 30 a 31, mezi nimiž měla být umístěna), avšak v roce 1939, kdy měl Skopec knihu v ruce, rytina nechyběla, ačkoli byla „dosti chatrná a celá později papírem podlepená“, jak Skopec poznamenává (*Ad memoriam*: 4). Jeden doplněk učinil Vavák v Kořínkově „Rejstříku slov horničných“, kam připsal heslo „fart = hřebík“ (*Ad memoriam*: 4). O Vavákově zájmu o kutnohorské dění svědčí rukopisné poznámky, které připojil na prázdný dvojlist vevázaný před titulní stránku. Jsou to tři „paměti“, jak Vavák píše. První „paměť“ připomíná vznik a posvěcení kaple sv. Ladislava a Václava ve Vlašském dvoře, „paměť II.“ zaznamenává událost z roku 1790, kdy čáslavský krajský hejtman rozprodal v Kutné Hoře čtrnáct kostelních zvonů, což Vavák, jak víme z jiných zmínek v jeho spisech, pokládal za politováníhodný projev náboženské a kulturní necitlivosti, a „paměť III.“ podává zprávu o zboření kostela Nanebevzetí Panny Marie „ve vsi Gruntě pod Kaňkem“ roku 1814 (*Ad memoriam*: 2–3).

Doklady, které jsme zde připomněli, snad poněkud dokreslují vyličení Vavákova vztahu ke Kořínkovi a jeho práci, jež ve svém komentáři poskytl Alexandr Stich. Zdá se také, že vcelku potvrzují Stichovo tvrzení, které se snad na první pohled může zdát poněkud nadsazené – že totiž „Kořínkovo dílo Vaváka provázelo po celý život“ (Stich – Lunga, 2000: 484).

Pro recepci Kořínkových *Starých pamětí kutnohorských* není myslím bez významu, že z náznaků v uvedených Vavákových záznamech lze usuzovat, že jeho rukama prošel ne jeden, ale několik exemplářů Kořínkova spisu. V tom smyslu také vyznívá poslední doklad z Vavákovy pozůstalosti, který bychom zde chtěli připomenout. Jde o koncept Vavákova dopisu Janu Rulíkovi z 27. února 1808. Vavák toto psaní hodlal připojit k zásilce rukopisných a tištěných textů, kterou chtěl poslat Rulíkovi do Prahy. Zda záměr uskutečnil, nebo ne, není známo. Pozoruhodná je však Vavákova zmínka o dobře dochovaném exempláři *Starých pamětí kutnohorských*, který měl být do této zásilky zařazen. Vavák ho posuzuje slovy zkušeného antikváře – píše Rulíkovi, že mu posílá „Kořinka bez vši porušenosti celistvého, jakýž hned všudy nebude k dostání“ (LA PNP, fond František Jan Vavák, korespondence odeslaná, *Janu Rulíkovi, v Milčicích, 27. února 1808*).

LITERATURA

- Ad memoriam*: ANM, fond Jindřich Skopec, inv. č. 271, *Ad memoriam*.
- HÁJKOVÁ, S. 1929. Vavák a jeho pojetí českých dějin. *Český časopis historický*. Roč. 35, s. 325–380, 548–602.
- JONÁŠOVÁ-HÁJKOVÁ, S. 1978. Vlastní životopis F. J. Vaváka. *Středočeský sborník historický*. Roč. 13, č. 2, s. 123–155.
- JONÁŠOVÁ-HÁJKOVÁ, S. – KUČERA, M. (edd.). 2009. *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816. Kniha VI–VII (1810–1816)*. Praha: Karolinum.
- Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*. Díl II, Tisky z let 1501–1800. Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků, 1939–1967.
- LA PNP, fond František Jan Vavák, korespondence odeslaná, *Janu Rulíkoví, v Milčicích, 27. února 1808*.
- LA PNP, fond František Jan Vavák, rukopisy vlastní, *Prostředek k nabytí a zachování dobrého zdraví*.
- LA PNP, fond František Jan Vavák, *Seznam čtených knih*. [Omyl, jde o vlastnický soupis.]
- LA PNP, fond Jakub Jan Ryba, korespondence přijatá, *František Jan Vavák, 13. (?) dubna 1806*: pozn. s [poznámky jsou značeny malými písmeny, pozn. aut.].
- Paměti*: Skopec, J. (ed.) 1907–1938. *Paměti I–VII. Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816*. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého.
- STICH, A. – LUNGA, R. (edd.) 2000. Komentář. In Kořínek, J. *Staré paměti kutnohorské*. Praha: NLN, 2000, s. 395–522.